

Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeerium
Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
Riigikogu Kultuurikomisjon

Meie: 22.02.2006/nr.1

Käesolev ühispöördumine on ajendatud murest, kuidas tagatakse uues riiklikus õppekavas (RÕK) järjepidevalt **õpilase tervikliku isiksuse kujundamine, üldinimlike väärtuste ja sotsiaalse kompetentsuse arendamine ning riskikäitumise ennetamine**, kui Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse (REKK) õppekava üldosa projektist on välja jäetud tervikliku ainetsükliina inimeseõpetus ning RÕKi üldosas on õpetuse suund inimesest väljaspoole (nt toimetulek ühiskonnaliikmena), kuid puudub toimetulek iseendaga rõhuasetusega väärtuskasvatusele.

Inimeseõpetuse näol on tegemist tervikuna kogu kooliastmeid läbiva õppeainete tsükliga, mis ühendab mitu olulist teemat üheks tervikuks (nt isiksuse areng, enesemääratlemine, sotsiaalsed toimetulekuoskused, tervislik eluviis, turvaline seksuaalkäitumine, uimastiennetus, vanemlus, esmased teadmised psühholoogiast jm).

Allakirjutanud on seisukohal, et arvestades kujunenud olukorda Eesti Vabariigis (noorte halvenenud tervisenäitajad, suurenenud sõltuvusainete tarvitamine, HIV positiivsete noorte hulk, puudulikud sotsiaalsed oskused, suitsidiaalne käitumine, koolikiusamine, koolivägivald jms.) ei ole tervikliku inimeseõpetuse ainetsükli kaotamine riiklikust õppekavast argumenteeritud järgmistel põhjustel:

1. Ühiskonna muutunud sotsiaalne ümbrus ja selle peegeldumine hariduselus mitmete sotsiaalsete juurtega probleemidena tingib vajaduse tervikliku inimeseõpetuse ainetsükli järele.

Eesti kooli ajaloos on tervise- ja väärtuskasvatusega seotud teemasid püütud õpetada erinevate ainete vahendusel, kuid juba 1970ndatel aastatel hakati psühholoogiat ja perekonnaõpetust (kehtiva RÕKi järgi inimeseõpetuse ainetsükli kaks ainet gümnaasiumiastmel) õpetama valikainena. Samal ajal alustati ka tervise- ja hügieenialaste kohustuslike lühikursustega 5. klassile. Alates 1989. aastast tingisid ühiskonnas toimunud muutused vajaduse muuta tervisekasvatus kohustuslikuks õppeaineks. 1996. aasta RÕK ühendas eelmiste aastakümnete jooksul vajalikuks osutunud ained terviklikuks inimeseõpetuse ainetsükliks ning alates 2002. aastast on inimeseõpetuse ained kõikides kooliastmetes, et tegeleda riskikäitumise ennetamisega, pöörates seejuures rõhu väärtuskasvatusele.

2. Laste õiguste tagamise strateegia kohaselt on igale lapsele tagatud võrdsed võimalused juurdepääsuks võimetekohasele ja kvaliteetsele haridusele.

Isiksuse arenguga seotud teadmiste andmine, oskuste arendamine ja hoiakute kujundamine ei saa olla kooliti juhuslik ja ebahütlane. Nimetatud olukord tekib juhul, kui tervikliku inimeseõpetuse ainetsükli sisu lõhustatakse teistesse ainetesse või taandatakse inimeseõpetus pelgalt valik – või vabaaineks. Ühiskonnas üha sagedamini ja teravamalt asetleidvate sotsiaalsete probleemide valguses ei saa leppida sellega, et kasvab üles põlvkond, kelle baastadmised väärtustest ja tervisekäitumisest erinevad suuresti nii kvaliteedilt kui kvantiteedilt. Eriti puudutab see lapsi, kellel on keskmisest väiksem kodupoolne toetus. See ei ole kooskõlas printsibiiga tagada kõikidele lastele võrdne võimalus juurdepääsuks võimetekohasele ja kvaliteetsele haridusele.

3. Kooliharidus peab kaasa aitama ja olema kooskõlas riiklikes programmides ja tegevuskavadades ettenähtud eesmärkide saavutamiseks.

Narkomaania ennetamise riiklik strateegia 2004 - 2012 näeb ette, et narkomaania ennetamise aluseks on muuhulgas kooliprogrammi raames antavad teadmised ja oskused, mitmekülgne

objektiivne informatsioon ja sotsiaalsete toimetulekuoskuste edendamine. Eesmärgiks on seatud, et 2012 aastaks on 100% põhikooli õpilastest läbinud sõltuvusennetusosalase õpetuse kooliprogrammi raames. HIV/AIDSi ennetamise riiklik strateegia 2006 – 2015 näeb ette, et 10 – 26- aastaste noorte turvalist seksuaalkäitumist soodustavad teadmised, eluoskused ja hoiakud on paranenud ning 15 – 29-aastaste noorte riskikäitumine on vähenenud. Õppekaval põhinev eluoskuste õpetamine toimub maksimaalsel tasemel kõikides kooliastmetes.

Inimeseõpetuse ainetsüklis pööratakse eraldi tähelepanu inimese vaimsele, füüsilisele ja sotsiaalsele tervisele ning sotsiaalsete toimetulekuoskuste arendamisele, mille läbi saab tegeleda süsteemselt eelpool mainitud ühiskonna valupunktidega läbi kõikide kooliastmete.

4. Maailmapraktika on näidanud, et ebaprofessionaalne uimasti- ja seksuaalhariduse andmine ei too kaasa olukorra paranemist vaid halvendab seda veelgi.

Noorte riskikäitumise ennetamiseks vajame kvaliteetset, järjepidevat ja ühtset õpetust.

Inimeseõpetuse õpetajad on saanud spetsiaalse ettevalmistuse, et kujundada õpilaste tervisekäitumist, arendada sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning kujundada väärtushinnanguid. Vastav õpe on Tartu Ülikoolis toimunud alates 1997ndast ja Tallinna Ülikoolis 2003ndast aastast. Lisaks sellele on õpetajad saanud tervise- ja perekonnaõpetuse alaseid täiendkoolitusi alates 80ndate aastate lõpust. Kümneaastane kogemus antud aines on aidanud täiustada õppevara.

5. Kooliprogrammis tuleb eraldi tähelepanu pöörata noorte füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele.

Tervise teadlikkuse tõstmiseks ja tervisliku eluviisi kujundamiseks ei piisa vaid aruteludest kehalise kasvatus tundides. Viimaste eesmärk on eelkõige toetada õpilase võimalust saada koolitundidest piisavalt kehalist koormust ja arendada välja kehaliseks aktiivsuseks vajalikud teadmised ja oskused. Tervisekasvatuse teemade õpetamise olulisus nõuab kehalise kasvatus kõrval eraldi õppeainet, kus käsitletakse inimese füüsilist, vaimset ja sotsiaalset tervist terviklikult ja seeläbi tõstetakse õpilaste tervise teadlikkust ning kujundatakse tervislikku eluviisi.

6. Kooliprogrammis tuleb eraldi tähelepanu pöörata väärtuskasvatusele ja isiksuse arengule ning tema sotsiaalse kompetentsuse arendamisele.

Väärtuskasvatuse ja isiksuse arendamisega peavad tegelema kõik õpetajad olenemata õppeainest, kuid arvestades antud teema spetsiifikat ja olulisust saab tervikliku inimeseõpetuse ainetsükli raames käsitleda väärtuskasvatuse ja isiksuse arenguga seotud teemasid sügavuti ning järjepidevalt. See aitab õpilasel mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevust ja käitumist ühiskonnas, olla füüsiliselt, vaimselt ja sotsiaalselt terve. Inimeseõpetuse aine annab võimaluse efektiivsemalt tegeleda koolikiusamise ja – vägivalla ja teiste probleemse käitumise (sh kuritegelik käitumine) ennetamisega, mis toetab klassijuhatajate, koolipsühholoogide jt koolis töötavate spetsialistide tööd.

7. Rahvusvaheline kogemus toetab inimeseõpetuse aine õpetamist.

Inimeseõpetuse aine, mis kätkeb endas nii füüsilise, vaimse kui sotsiaalse terviseiga seotud teemasid, on olemas enamuses arenenud riikides, kuid erinevate nimetuste all. Näiteks USA-s, Skandinaavias ja Põhjamaades on olemas terviseõpetus (*health education*), Inglismaal on tegemist õppeainega, mis kannab nime *personal, social and health education*. Paljudes Euroopa riikides õppekavades oleva *Citizenship education* koostisosadeks on nii ühiskonnaõpetus kui ka tervise- ja seksuaalkasvatus, uimastiharidus ja teiste riskikäitumise liikide (näit kiusamine, lapse väärkohtlemine, koolivägivald, teismeliste rasedus) ennetamine, samuti ka majandus- ja meediaharidus.

Inimeseõpetuse Ühing

Siit tulenevalt on meil järgmised küsimused Haridus – ja Teadusministeeriumile ja Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse õppekava töörühmale:

- **Kuidas on REKKi arendatavas riiklikus õppekavas tagatud järjepidev õpilase tervikliku isiksuse kujundamine, üldinimlike väärtuste ja sotsiaalse kompetentsuse arendamine ning riskikäitumise ennetamine?**
- **Millistel kaalutlustel ei ole inimeseõpetuse ainetetsükli REKKi arendatavas riiklikus õppekavas?**

Riigikogu Kultuurikomisjonile:

- **Kuidas on tagatud järjepidev uimasti- ja seksuaalhariduse andmine ning õpilaste riskikäitumise ennetamine riiklikul tasandil, et tagada efektiivne töö kooli tasandil?**

Arvestades eelöeldut ei pea allakirjutanud õigeks seda, kui tervikliku inimeseõpetuse ainettsükli sisu lõhutakse läbivateks teemadeks ning osaliselt peavad teiste õppeainete (nt kehaline kasvatus, ühiskonnaõpetus, bioloogia) õpetajad hakkama süvitsi käsitlema inimeseõpetuse valdkonna teemasid. Sel moel tekib oht, et paljud vajalikud teemad (nt kehaline aktiivsus, tervislik toitumine, turvaline seksuaalkäitumine, uimastiennetamine, erinevuste aktsepteerimine, koolikiusamine ja - vägivald jt) jäetakse käsitlemata, puudutatakse pealiskaudselt või ebapädevalt, mis ei toeta õpilase tervikliku isiksuse kujunemist. Kümneaastane kogemus on tõestanud, et inimeseõpetus vajab jätkamist ja täiustamist arvestades sotsiaalsete probleemide aktuaalsuse tõusu.

Ettepanekud:

- 1. riiklikus õppekavas tuleb säilitada kohustuslik inimeseõpetuse õppeainetsükkel, mis terviklikuna läbib kõiki kooliastmeid ja mille kaudu kujundatakse noorte tervisekäitumist, arendatakse sotsiaalseid toimetuleku oskusi ning kujundatakse väärtushinnanguid;**
- 2. inimeseõpetuse aine peab riiklikus õppekavas olema eraldi sotsiaalainete hulgas, mis tegeleb süvitsi tervikliku isiksuse arendamisega ning väärtuskasvatusega;**
- 3. ainekavade koostamise kaasata teiste õppeainete spetsialistide kõrval ka inimeseõpetuse spetsialistid, et säilitada aine spetsiifika ning vältida tarbetuid kordusi erinevate ainete (nt kehaline kasvatus, ühiskonnaõpetus, bioloogia jt.) vahel.**

MTÜ Inimeseõpetuse Ühing
MTÜ Eesti Koolijuhtide Ühendus
MTÜ Eesti Õpilasomavalitsuste Liit
MTÜ Lastekaitse Liit
MTÜ Tartu Lastekaitse Ühendus
MTÜ Eesti Kehalise Kasvatuse Liit
MTÜ Eesti Bioloogiaõpetajate Ühing
MTÜ Eesti Koolipsühholoogide Ühing
MTÜ Eesti Seksuaaltervise Liit
MTÜ AIDS-i Ennetuskeskus
MTÜ Assotsatsioon Anti – AIDS
MTÜ Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit
MTÜ Eesti Tervisekasvatuse Ühing
MTÜ Alkoholivaba Eesti
Tervise Arengu Instituut

Koopia käesolevast pöördumisest saadetakse:
Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium
Riigikogu Sotsiaalkomisjon
Tartu Ülikooli Õppekava Arenduskeskus
Ühiskondliku Leppe Sihtasutus
MTÜ Eesti Õpetajate Liit
MTÜ Eesti Lastevanemate Liit